

Edward Grott

Praca z dzieckiem o specjalnych potrzebach edukacyjnych w bibliotece szkolnej

Studia Ecologiae et Bioethicae 3, 451-455

2005

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Edward GROTT
UKSW – Warszawa

Praca z dzieckiem o specjalnych potrzebach edukacyjnych w bibliotece szkolnej

Wstęp

Dzisiejsza biblioteka dla dzieci to placówka, która działa w oparciu o nowoczesny księgozbiór informacyjny dostosowany do potrzeb czytelników. Zadaniem biblioteki jest: gromadzenie i udostępnianie książek, zarówno książek „łatwych w czytaniu” jak również książek mówionych dla osób niewidomych i słabo widzących, płyt, kaset magnetofonowych i magnetowidowych, edukacyjnych i terapeutycznych programów komputerowych itp.

W trosce o edukację czytelniczną dzieci i młodzieży współczesna biblioteka wychodzi ze swoimi działaniami do czytelników.

Biblioteka dla dzieci to punkt, w którym młodzi czytelnicy otrzymują fachową pomoc bibliotekarza, znającego literaturę i potrzeby młodego człowieka.

Dziecko niepełnosprawne w bibliotece

W szkołach powszechnych uczą się nie tylko dzieci zdrowe. Część tej populacji stanowią dzieci niepełnosprawne i przewlekle chore. Biblioteka szkolna jest miejscem ogólnie dostępnym, gdzie świadczy się usługi informacyjno-biblioteczne wszystkim użytkownikom bez względu na ich stopień sprawności. Manifest Bibliotek Publicznych UNESCO stanowi: „Równość w dostępie do bibliotek powinna być zapewniona wszystkim osobom, które z tej i innej przyczyny nie mogą korzystać z regularnych usług i materiałów... Usługi muszą być fizycznie dostępne dla wszystkich członków społeczności.”¹ Oznacza to, że uczniowie z różnymi rodzajami niepełnosprawności mają prawo do ułatwionego dostępu do biblioteki oraz do skorzystania z zasobów, zarówno tych tradycyjnych, jak i przystosowanych do ich psychofizycznych możliwości.

¹ *Czy naprawdę biblioteka F. Czajkowski jest dla każdego* [w:] Książka bez barier Materiały z Ogólnopolskiej Konferencji, Poznań-Stęszew, 18-20 IX 2000 r.

Zadaniem biblioteki szkolnej jest opieka nad uczniem oraz służenie mu pomocą przy wyborze książki. Do biblioteki szkolnej przychodzą uczniowie potrzebujący rzeczowej informacji i porady w rozwiązywaniu ważnych, codziennych dla nich problemów. Bibliotekarz po przeanalizowaniu predyspozycji sprawnościowych, powinien być sprzymierzeńcem ucznia, jego doradcą polecającym mu właściwą, dostosowaną do potrzeb książkę. Uczeń, który przekracza próg biblioteki, nie może być pozostawiony sam sobie, trzeba się nim zainteresować. Każdy uczeń niezależnie na stopień dysfunkcji fizycznych czy intelektualnych ma prawo dostępu do materiałów przystosowanych pod względem formy i treści.

Coraz częściej organizowane są szkoły realizujące program nauczania integracyjnego. Wśród uczniów spotykamy uczniów niepełnosprawnych, którym należy poświęcić szczególną uwagę. Termin uczeń niepełnosprawny jest uogólnieniem. „Osoba niepełnosprawna to taka, której zdolność do nauki i pracy została zmniejszona w stopniu wymagającym odpowiedniego doboru i formy szkolenia zawodowego”². Szkoły integracyjne w swoim założeniu mają zapewnienie równego dostępu do edukacji dzieciom pełnosprawnym i niepełnosprawnym. W szerokim ujęciu chodzi tu o przygotowanie i kształtowanie uczniów do życia w otaczającym ich środowisku, uczenia akceptacji, tolerancji i pozbawienia wzajemnych uprzedzeń. Ten obowiązek nie tylko spoczywa na nauczycielach przedmiotów, ale uczenie akceptacji samego siebie i otwieranie horyzontów myślowych wkalkulowane jest w pracę bibliotekarza. Punktem wyjścia w pracy bibliotekarza jest to, że każdy uczeń „mimo swej niepełnosprawności fizycznej czy umysłowej, wynikającej z wad wrodzonych schorzeń lub urazów doznanych w wyniku wypadków, zachowuje określone sprawności i funkcje tak fizyczne jak i psychiczne”³.

Mówiąc o uczniu potrzebującym wsparcia mamy na myśli:

- 1) uczniów z niepełnosprawnością sensoryczną:
 - osoby niewidome i słabo widzące
 - osoby niesłyszące i słabo słyszące
- 2) uczniów z niepełnosprawnością fizyczną:
 - osoby z uszkodzonym narządem ruchu
 - osoby z przewlekłymi schorzeniami narządów wewnętrznych,
- 3) uczniowie z niepełnosprawnością intelektualną:
 - osoby upośledzone umysłowo z niepełnosprawnością intelektualną
 - osoby psychicznie chore z zaburzeniami osobowości i zachowania
- 4) uczniowie z niepełnosprawnością złożoną
 - dotknięte więcej niż jedną niepełnosprawnością

² I. Borecka, „Metodyka pracy z czytelnikiem chorym i niepełnosprawnym” Olsztyn 1991, s. 37

³ I. Borecka, „Biblioterapia. Teoria i praktyka. Poradnik”, Warszawa 2001, s. 17.

- 5) uczniów o zaburzonym zachowaniu wynikającym z zaburzeń emocjonalnych,
- 6) uczniów, którzy mają kłopoty z nauką (mniej zdolni, zaniedbani wychowawczo ewentualnie nie wytrzymujący presji nauczycieli i rodziców, którzy oczekują od nich bycia „najlepszym”),
- 7) uczniów, którzy są skrzywdzeni i odrzuceni (w domu rodzinnym, w szkole).

W pojęciu ucznia potrzebującego pomocy biblioteka ma kojarzyć się z miejscem gdzie może on zaspokoić swoje potrzeby intelektualne i kulturowe w sprzyjającej atmosferze. Biblioteka szkolna to warsztat służący do realizacji potrzeb i zainteresowań uczniów. Zanim dziecko opanuje naukę czytania i pisania bibliotekarz powinien rozbudzić zainteresowania przyszłego czytelnika. Aktywizować w kulturze czytania poprzez demonstrowanie książek lub innych form czytelniczych, które mają zadanie kształtować i wyrabiać w przyszłym użytkowniku umiejętność posługiwania i poruszania się w obrębie swoich zdolności intelektualnych.

W bibliotece książki powinny być katalogowane i klasyfikowane z uwzględnieniem jednostkowych potrzeb czytelników. Osoby pracujące w bibliotece muszą pamiętać, że uczniowie niepełnosprawni mają takie same zapotrzebowanie kulturalne, jak ich rówieśnicy. Pracownicy powinni wykazać się odpowiednim przygotowaniem opartym częściowo na medycynie, pedagogice i psychologii w stworzeniu prawidłowych relacji między dziećmi a bibliotekarzem. W wykonywaniu swoich codziennych czynności powinna przyświecać im myśl, że „kontakt z biblioteką i sam proces czytania (oglądania materiałów czytelniczych, czy słuchania muzyki) stanowi nieodłączny składnik współcześnie pojmowanego procesu terapii, rehabilitacji, usprawniania”. Biorąc to pod uwagę, praca bibliotekarza polega na ustawicznym dążeniu do zainteresowania, zaciekawienia i rozwijania szerokich horyzontów myślowych. Dzieci widząc możliwość skupienia uwagi na sobie i swoich problemach bardzo chętnie otwierają się i mówią o własnych potrzebach. Dla każdego bibliotekarza pracującego w bibliotece, gdzie czytelnikami są osoby niepełnosprawne priorytetową sprawą jest- być najbliżej swoich czytelników. Identyfikować się z nimi i rozumieć w miarę możliwości ich odrębne zainteresowania intelektualne, pogłębiając przy tym ustawicznie swoją wiedzę, weryfikując ją codziennym doświadczeniem zdobywanym w bezpośredniej pracy. Dzisiejszy bibliotekarz to orędownik wiedzy i propagator dobrej książki, to nauczyciel sfery duchowej czytelnika.

Nie wszystkie dzieci trafiają do biblioteki szkolnej. Przeszkodę tworzą bariery architektoniczne nie tylko na zewnątrz, ale rozwiązania wewnątrz budynku szkolnego. Przy organizowaniu biblioteki szkolnej należy brać pod uwagę przystosowanie siedziby do potrzeb użytkowników. Inne są potrzeby i ograniczenia czytelnika z dysfunkcją narządów ruchu na wózku inwalidzkim a inne dla osób poruszających się na kulach, inne zaś z dysfunkcją wzroku, słuchu czy niepełnością psychofizyczną.

Czytanie sprawia wiele przyjemności i empatycznego przeżywania przygód książkowych bohaterów, ale będzie to miało miejsce wówczas, kiedy czytającemu stworzy się odpowiednie warunki w dostępności do informacji. Oznacza to zorganizowanie punktu czytelniczego w taki sposób, żeby był on usytuowany i zlokalizowany z uwzględnieniem warunków bezpiecznego poruszania się czytelników w obrębie pomieszczeń. Placówki takie należy wyposażyć w niskie regały i stoliki przystosowane dla wózków inwalidzkich. Oznacza to również zainstalowanie sygnalizacji dźwiękowej, świetlnej oraz innych urządzeń usprawniających dostępność do księgozbioru.

Dostępność to też wyposażenie bibliotek we właściwe pomoce techniczne i elektroniczne usprawniające czytanie. W dzisiejszych czasach trudno sobie wyobrazić współczesną bibliotekę bez książek czarnodrukowych, drukowanych dużą czcionką, książek drukowanych alfabetem Braille'a czy książek i czasopism mówionych, potrzebnych osobom z różnym stopniem niepełnosprawności wzroku. Wiele uczniów z dysfunkcją słuchu ma problemy ze zrozumieniem tekstu. Trudności te wynikają przede wszystkim z ubóstwa zasobu pojęciowego głuchych. Nie rozumiejąc trudno wyobrazić opisane w tekście sytuacje, stan taki nie jest zachętą do czytania. Pierwsze książki dla dzieci głuchych powinny być łatwe w odbiorze. Mają nawiązywać do zachowanych sprawności np. percepcji wzrokowych. Mogą to być komiksy zawierające barwne ilustracje związane z tekstem. Ważną pomocą w przybliżeniu uczniom głuchym wybranych lektur jest odtworzenie z kaset wideo filmów. Emisji powinien towarzyszyć komentarz słowny przekazywany językiem migowym.

W bibliotekach szkół integracyjnych nie należy zapominać o dzieciach z różnym stopniem uszkodzenia mózgu. Księgozbiór powinien być zaopatrzony w alternatywne materiały czytelnicze: Książki „łatwe w czytaniu”, „bity inteligencji” i karty wyrazowe tak istotne w pracy z dziećmi z obniżoną inteligencją.

Ułożenie książek na półkach powinno uwzględniać różną tematykę przedmiotową, z wydzieleniem materiałów obrazkowych i dźwiękowych niezbędnych do edukowania dzieci o obniżonej sprawności intelektualnej, z zaburzoną dysfunkcją wzroku i słuchu. Istotnym czynnikiem decydującym o wyborze lektury może być jej niekonwencjonalna forma. Wówczas taka książka, wzbudza zaciekawienie szatą graficzną, dobrymi zdjęciami i innymi elementami podnoszącymi jej atrakcyjność. Wówczas postrzegać ją można jako wielofunkcyjne dzieło sztuki.

Należy pamiętać, że biblioteka szkolna to miejsce na wspólną zabawę przez uczestnictwo w pięknej twórczości literackiej. Dziecku biblioteka powinna kojarzyć się z czymś przyjemnym. Rozważając problem czytelnictwa wśród młodzieży i dzieci niepełnosprawnej należy oceniać przez pryzmat ich marzeń i pragnień. Atrakcyjną formą rozwojową młodego czytelnika powinny być spotkania na terenie biblioteki z autorami książek. Wzajemna interakcja może tylko przy-

nieść pozytywne efekty w rozwoju emocjonalnym i przyczynić się do rozwijania sfery intelektualnej. Należy pamiętać, że czytelnicy niepełnosprawni nie różnią się od swoich rówieśników zdrowych, mają podobne marzenia i potrzeby.

Innym aspektem pracy biblioteki szkolnej są godziny jej otwarcia. Dostępność trzeba zorganizować do księgozbioru podczas zajęć lekcyjnych i po ich zakończeniu.

Zakończenie

Przy organizowaniu biblioteki szkolnej należy brać pod uwagę współpracę ze środowiskiem osób niepełnosprawnych. Problemy informacyjno-biblioteczne muszą być rozwiązywane zgodnie z jego potrzebami. Współpraca powinna układać się w sposób systematyczny z uwzględnieniem sugestii i postulatów w dziedzinie doboru i produkcji alternatywnych materiałów czytelniczych, organizowaniu różnych form działalności czytelniczo - rehabilitacyjnej. Trzeba pamiętać, że pełny udział w życiu społecznym uczniów o specjalnych potrzebach edukacyjnych to również dostęp do informacji, do czerpania wiedzy i poznania kultury. Takie instytucje jak biblioteki są szczególnie odpowiedzialne za umożliwienie korzystania ze swoich zasobów. Stworzenie odpowiednich warunków w dostępności do informacji, właściwych materiałów bibliotecznych, stosownych urządzeń i pomocy usprawniających czytanie jest prawem.

Bibliografia

- BORECKA I., Książka bez barier, książka bez granic. [w:] Książka bez barier. Poznań – Stęszew 2000.
- CZAJKOWSKI F., Prawo do czytania. Dziesięć lat działalności ośrodka czytelnictwa chorych i niepełnosprawnych [w:] Prawo do czytania. Człowiek niepełnosprawny w bibliotece. Toruń Ośrodek czytelnictwa i niepełnosprawnych, 1994.
- CZAJKA S., Rozwiązania architektoniczne i urządzenia a czytelnicy niepełnosprawni w bibliotece narodowej. [w:] Książka bez barier. Poznań – Stęszew 2000.
- SKARŻYŃSKA M., Specjalistyczne punkty biblioteczne: Przeżytek czy niezbędne ogniwo w przyszłościowy modelu bibliotekarstwa publicznego.[w:]Biblioteka otwarta dla czytelników niepełnosprawnych. Materiały z konferencji Grudziąć-Warszawa 2002.
- WOŹNICZAK-PARUZEL B., Dzieci niepełnosprawne w bibliotece publicznej – od integracji do aktywizacji. Biblioteka a niepełnosprawność w rodzinie. Materiały z konferencji” – Rola biblioteki w edukacji czytelniczej i wychowaniu w rodzinie osób niepełnosprawnych, Muszyna k. Krynicy 2003.
- WDÓWIAK P., Dostępność bibliotek dla czytelników niepełnosprawnych doświadczenia zagraniczne,[w:] Biblioteka otwarta dla czytelników niepełnosprawnych. Materiały z konferencji, Grudziąć-Warszawa 2002.
- http://www.siedlce.bib.edu.pl/Konferencja_zadania_%20wspolczesnej_biblioteki.htm